

Замрига А. В.,
к.е.н., д.ю.н., професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Круницький О. С.,
к.ю.н., доцент кафедри публічного та міжнародного права
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
старший оперуповноважений управління стратегічних розслідувань в
Запорізькій області, Департаменту стратегічних розслідувань НПУ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

Міжнародне кримінальне право, будучи самостійною галуззю сучасного міжнародного публічного права, водночас перебуває в тісному зв'язку з багатьма інститутами і міжнародного права, і внутрішнього державного кримінального та кримінально-процесуального права. Тому під час дослідження закріплених у різних нормативних актах принципів міжнародного кримінального права необхідно враховувати їхній комплексний характер. Класифікація принципів міжнародного кримінального права ґрунтується на системному підході, оскільки принципи являють собою найзагальніші норми, що діють у сфері правового регулювання і поширюються на всіх суб'єктів. Тому для з'ясування спірних у науці питань обсягу і змісту міжнародного кримінального права, а також практики застосування кримінально-правових норм так важливо визначити систему принципів цієї галузі [1].

Загальними принципами права визнаються принципи, притаманні всій системі права загалом, що визначають її характер, зміст, найбільш важливі особливості. Загальні принципи права одночасно є основними принципами окремих галузей права. У кожній галузі такі принципи набувають специфіки, що пов'язано з особливостями регульованих тією чи іншою галуззю права суспільних відносин. Крім того, у кожній із галузей є властиві лише їй правові принципи. Вищесказане характерно і для системи міжнародного права загалом і для кожної її галузі окремо, включаючи міжнародне кримінальне право. Специфічні принципи міжнародного кримінального

права здебільшого збігаються з основними принципами відповідних галузей внутрішньодержавного права будь-якої країни. Це зумовлено тим, що і на державному, і на міжнародному рівнях ці галузі права регулюють певні суттєво подібні суспільні відносини, що виникають у сфері боротьби зі злочинністю. Основоположні принципи, властиві внутрішньому кримінальному праву та кримінальному процесу, властиві й міжнародному кримінальному праву [2, с. 4].

Більшість правовідносин у сфері міжнародного кримінального права регулюються саме на основі загальновизнаних принципів міжнародного права, оскільки співпраця між державами у питаннях кримінальної юстиції є усталеною практикою міжнародного співтовариства. Однак особливості цих правовідносин визначаються специфікою об'єкта міжнародного кримінального права, який включає міжнародні стандарти у сфері прав людини та основоположних свобод. Зокрема, це стосується спеціальних підходів до поводження з певними категоріями осіб, що підлягають міжнародному правовому захисту.

Вплив основних принципів міжнародного права на будь-яку галузь міжнародного права характеризується перш за все встановленням базових засад її формування та розвитку. Незважаючи на певну самостійність галузевих принципів, так чи інакше вони тісно пов'язані з основними принципами міжнародного права. Більше того, вони фактично є продовженням (розвитком) останніх. Зазвичай, основні принципи міжнародного права забезпечують первинну диференціацію міжнародних зобов'язань, натомість галузеві, у свою чергу, формують додаткові взаємопов'язані міжнародні зобов'язання з питань взаємодії суб'єктів міжнародного права щодо новостворених об'єктів міжнародного права. Виходячи з цього, вести мову про ієрархію чи будьякі інші елементи підпорядкованості змісту немає – субординація галузевих принципів є очевидною [3, с. 350].

Л. Н. Галенська пропонує поєднувати дві групи принципів, що регулюють таке співробітництво включивши основні принципи загального міжнародного права, тобто загальновизнані принципи, дія яких поширюється на всю сферу міжнародного права

та спеціальні принципи, які характеризуються значно вужчою сферою застосування. Авторка зазначає, що принципи міжнародного кримінального права складають принципи невидачі політичних емігрантів, невідворотності покарання, гуманності, захисту прав своїх громадян за кордоном тощо [3, с. 349–350].

Таким чином, до першої (загальної) групи принципів міжнародного кримінального права, науковці відносять:

- принцип індивідуальної кримінальної відповідальності, який є центральним у системі загальних принципів кримінального права, відображає фундаментальне досягнення сучасної кримінально-правової доктрини й правозастосовної практики. У п. 2 ст. 25 Римського статуту Міжнародного кримінального суду його сформульовано так: «Особа, яка скоїла злочин, що підпадає під юрисдикцію Суду, несе індивідуальну відповідальність і підлягає покаранню відповідно до цього Статуту» [4];

- принцип незастосування терміну давності до військових злочинів і злочинів проти людства (або невідворотності покарання осіб, які скоїли міжнародні злочини). Відповідно до ст. 1 Конвенції про незастосування строку давності до військових злочинів і злочинів проти людства жодні терміни давності не застосовуються до таких злочинів, незалежно від часу їх здійснення, як: а) військові злочини, як вони визначені в Статуті Міжнародного Нюрнберзького військового трибуналу від 8 серпня 1945 р. та підтверджені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН № 3 (I) від 13 лютого 1946 р. і № 95 (I) від 11 грудня 1946 р., а також серйозні порушення, вказані в Женевських конвенціях про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р.; б) злочини проти людства, як вони визначені в Статуті Міжнародного Нюрнберзького військового трибуналу від 8 серпня 1945 р. і підтверджені згаданими вище резолюціями ООН № 3 (I) і 95 (I), вигнання в результаті збройного нападу або окупації і нелюдські дії, що є наслідком політики апартеїду, а також злочин геноциду, який визначено в Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948), навіть якщо ці дії не є порушенням внутрішнього законодавства тієї країни, в якій вони були вчинені. Цей принцип розвинуто і в ст. 29 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, в

якій вказано, що стосовно злочинів, що підпадають під юрисдикцію Суду, не встановлюється ніякого терміну давності. Принцип відповідальності керівника за невжиття заходів сформульовано у п. 2 ст. 86 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій про захист жертв війни (1949);

- принцип відповідальності особи за виконання нею злочинного наказу свого уряду або керівника, якщо свідомий вибір фактично був можливий. У ст. 8 Статуту Нюрнберзького трибуналу й надалі розвинуто у п. 3 ст. 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984), у п. 4 ст. 7 Статуту Міжнародного трибуналу по колишній Югославії і п. 4 ст. 6 Статуту Міжнародного трибуналу по Руанді, а також у ст. 33 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. У п. 1 ст. 33 Римського статуту;

- принцип «*nullum crimen sine lege*» закріплено у ст. 22 Римського статуту. Відповідно до нього особа не підлягає кримінальній відповідальності за цим Статутом, якщо тільки відповідне діяння в момент його вчинення не становить злочину, що підпадає під юрисдикцію суду. Принцип «*nulla poena sine lege*» визначає загальні засади призначення покарання. Згідно із цим принципом особа, визнана судом винною, може бути покарана тільки відповідно до положень Статуту Міжнародного кримінального суду (ст. 23 Римського статуту);

- принцип відсутності зворотної сили (*ratione personae*) закріплює два загальні правила, що становлять його зміст. По-перше, відповідно до п. 1 ст. 24 Римського статуту особа не підлягає кримінальній відповідальності за діяння, скоєне до набуття чинності цього Статуту. По-друге, у разі внесення зміни до закону, який можна застосовувати до певної справи до винесення остаточного рішення або постанови, застосовується закон, сприятливіший для особи, яка перебуває під слідством, щодо якої ведеться судовий розгляд або яку визнано винною (п. 2 ст. 24 Римського статуту);

- принцип неприпустимості посягання на посадове становище закріплено у ст. 27 Римського статуту. Згідно із цим принципом Римський статут застосовують

однаково до всіх осіб, попри їхнє посадове становище. Далі в п. 1 ст. 27 конкретизовано суб'єкти, які не звільняються в разі скоєння злочину від кримінальної відповідальності згідно з Римським статутом, а їхнє посадове становище саме собою не є підставою для пом'якшення вироку: глава держави або уряду, члени уряду або парламенту, обрані представники або посадові особи уряду;

- принцип універсальної юрисдикції означає поширення кримінальної юрисдикції держави на діяння, визнані злочинними міжнародним правом, незалежно від громадянства (підданства) осіб, які їх скоїли, та місця вчинення. Вважається, що універсальну юрисдикцію потрібно застосовувати до правопорушень, припинення яких виправдано всіма без винятку державами або пропонується політикою міжнародного співтовариства. Підстави для реалізації принципу універсальної юрисдикції були водночас в міжнародному договірному і звичайному праві, наприклад, у ст. 49, 50, 129, 146 відповідно всіх чотирьох Женевських конвенцій про захист жертв війни (1949) та у ст. 12 Римського статуту [1, с. 199–200].

Список використаних джерел

1. Лукянова Г., Серкевич І. Принципи міжнародного кримінального права. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2020. Т. 7. №1. С. 197–203.

2. Андрейченко С. С. Принципи міжнародного кримінального права. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 32. С. 3–6. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/940b9240-77f3-4215-9f06-a287245069c2/content#page=4>

3. Гринчак В. А. Принципи міжнародного кримінального права. Прикарпатський юридичний вісник. 2014. Вип. 3 (6). С. 349–363.